

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА МОНОПОЛЬНОМУ РИНКУ

*Захарченко Вікторія Олексіївна,
Сіробаба Олександр Сергійович,
магістранти Навчально-наукового інституту права СумДУ*

Конкуренція – одна з основних складових сучасного ринку, що зумовлює процвітання країни. Нормальна конкуренція знижує ціни, стимулює підвищення якості та ін. Юридичною основою конкуренції є свобода економічної діяльності, закладена ст. 13 і 42 Конституції України, що надають право на підприємницьку діяльність, а держава забезпечує захист конкуренції. А відсутність конкуренції серед іншого призводить до суттєвого обмеження прав споживачів [1, с. 180]. У постіндустріальних країнах конкуренція розцінюється як одна з найперших цінностей демократичного суспільства. Та, на даний момент, розповсюдженим явищем є недосконалість конкуренції на внутрішньому ринку та існування монополій. Вони потребують заходів держави щодо запобігання формуванню монопольних об'єднань, оскільки легше монополію не допустити, ніж зруйнувати. Відповідно, для вирішення даної проблеми направлені антимонопольні акти.

На даний момент українська економіка має безліч проблем, з-поміж яких діяльність монопольних підприємств. Так, за часів командно-адміністративної системи господарювання, коли монополістом була держава, потреби у вивченні ситуації на ринку для окремих виробників не було. З переходом до нових умов господарювання виникає необхідність у дослідженні ціноутворення на монопольному ринку. Даний тип ринку характеризується пануванням одного господарюючого суб'єкта, який і встановлює ціни на товар, послугу [2]. У цьому і виникає проблема ціноутворення, оскільки виробник може не тільки штучно зависити ціну на даний продукт, а й зумовити цінову дискримінацію, тобто за однотипний товар різні покупці будуть сплачувати різну ціну. Це не пов'язано з диференціацією цін у залежності від якості товарів та послуг.

Впливати на цінову дискримінацію можливо за допомогою нормативно-правового регулювання. Наприклад, у ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» наведено перелік зловживань монопольним становищем на ринку, де в п.2 ч.2 названо один із видів – застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання.

Практика свідчить, що встановлення дискримінаційної ціни (тарифів, розцінок) як більш прихованої, порівняно з монопольно високими цінами, формою одержання монопольно високого прибутку, виявилась в останні роки найпоширенішим видом зловживань монопольним становищем [3].

Переходячи до аналізу методів та інструментів регулювання цін, необхідно відзначити, що зараз відсутня єдина думка щодо класифікації. Відмінності можна зустріти як щодо визначення основних класифікаційних ознак поділу, так і щодо приналежності окремих методів і інструментів цінового регулювання до певної групи. Найбільш поширені підходи щодо класифікації методів та інструментів регулювання цін і процесів ціноутворення включають їх поділ за такими критеріями, як характер впливу на ціни, вид фінансової політики (монетарна, бюджетно-податкова) та ін.

До методів прямого регулювання цін належать всі адміністративні методи цінового регулювання, а також деякі економічні методи. Пряма дія на ціни і процеси ціноутворення ґрунтується на директивному впливі на рівень (кількісне значення) або структуру ціни (розмір її структурних елементів). Опосередковане регулювання цін передбачає здійснення непрямого впливу на підконтрольний об'єкт через регулювання інших господарських інструментів, які за своєю економічною природою є взаємопов'язаними із цінами.

Що стосується до бюджетно-податкової та монетарної політики держави як методів регулювання цін, то необхідно відзначити їх відмінності. Так, бюджетні інструменти, як правило, запроваджуються в дію адміністративними методами, обов'язковими до виконання всіма суб'єктами, на які поширюється їх дія, забезпечуючи при цьому переважно прямий вплив на ціни. Вплив монетарних заходів на ціни у більшості випадків є опосередкованим [4].

Окрім цього, проявом правового регулювання є комплекс нормативно-правових актів про конкуренцію, який включає два великі блоки: 1) законодавство про захист економічної конкуренції; 2) інші нормативно-правові та рекомендаційні акти про конкуренцію. Лише державна підтримка конкуренції, застосовуючи законодавчі та організаційні гарантії, дає можливість підприємцям вільно здійснювати свою економічну діяльність [5].

Одним з важливим елементом мінімізації негативної монопольної діяльності є спеціальні контролюючі органи, зокрема: національні комісії регулювання природних монополій, органи місцевого самоврядування, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Антимонопольний комітет та його територіальні відділення та ін. Але в результаті аналізу ефективності державного управління діяльністю природних монополій встановлено, що на сьогодні не впроваджено модель державного управління, яка б повністю відповідала ідеології та принципам регулювання діяльності на ринках природних монополій та на суміжних ринках. Так, у ряді сфер монополій відсутні органи державного регулювання, а певні регулювальні функції здійснюються органами виконавчої влади, в тому числі місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Основними недоліками національного законодавства з питань регулювання діяльності суб'єктів монополії є його внутрішня неузгодженість та невідповідність європейським стандартам [6]. Тому Україна повинна використати позитивний досвід при вирішенні питань формулювання правопорушень у галузі захисту економічної конкуренції, а можливо також і у встановленні суворих санкцій для винних осіб за скоєні злочини. Вважаємо за доцільне використовувати для цього положення зарубіжного досвіду.

Література:

1. Господарське право: Навч. посібник у схемах і таблицях / За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М.Л. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.

2. Мілютін А.Є. Цінова дискримінація монополій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3191/1/Milutin.pdf>
3. Мільто Л.С. Особливості деяких видів зловживань монопольним становищем суб'єкта господарювання, пов'язаних з ціновими маніпуляціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlduvs/2009_2/09_2_2_8.pdf
4. Рогова Н.В. Аналіз форм та методів державного регулювання цін та процесів ціноутворення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1401/14rnvaft.pdf](http://cibs.ubs.edu.ua/files/1401/14rnvaft.pdf)
5. Рудич О. А. Управління ціноутворенням в контексті забезпечення конкурентного середовища на товарних ринках / О.А. Рудич // Наука й економіка. – 2014. – Вип. 3. – С. 177-181.
6. Напрієнко Д.В. Механізми державного управління діяльністю природних монополій в Україні: автореф. дис ... канд. наук з державного управління: 25.00.02 / Д.В. Напрієнко . – Запоріжжя, 2011. – 20 с.

Захарченко, В.О. Особливості правового регулювання цінової політики на монопольному ринку [Текст] / В.О. Захарченко, О.С. Сіробаба // Перспективи реалізації та захисту прав людини в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Тернопіль : Юридична лінія, 2016. – С. 74–77.